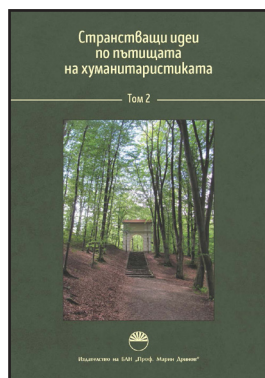
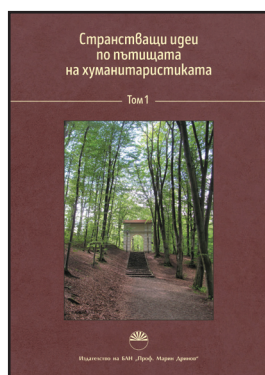

Приказ

За хуманитаристиката и нейните пътища

Странстващи идеи по пътищата на хуманитаристиката. Изследвания по фолклористика, културна антропология и славистика в чест на доц. д-р Катя Михайлова. В два тома. Съставители и редактори Станой Станоев, Вихра Баева, Владимир Пенчев, Веселка Тончева, Ирина Коларска. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“. Том 1, 2020, ISBN 978-619-245-032-8, 607 стр.; Том 2, 2021, ISBN 978-619-245-033-5, 743 стр. Електронно издание: Том 1, ISBN 978-619-245-034-2, [https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106\(27\)](https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106(27)); Том 2, ISBN 978-619-245-035-9, [https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106\(42\)](https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106(42)).

През последните две години в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките беше подготвен и издаден двутомникът *Странстващи идеи по пътищата на хуманитаристиката. Изследвания по фолклористика, културна антропология и славистика в чест на доц. д-р Катя Михайлова*. Известно е, че подобен тип книги привличат вниманието като че ли повече със своята ритуална функция – те представляват акт на уважение и признание към творческия път и значими постижения на колеги в полето на науката. В същото време обаче не бива да се пропуска, че издания от такъв характер представляват и място за среща, а нерядко и разговор по въпроси, които вълнуват науката и в този смисъл те са белег за нейните пътища, ориентации и актуално състояние. Всичко това в много голяма степен се отнася до сборника в чест на доц. д-р Катя Михайлова. От една страна, той отбелязва нейната десетилетна, успешна и много плодотворна научна кариера. От друга страна, сборникът привлича с многообразието и богатството на своята научна проблематика.

Професионалният живот на доц. Михайлова като учен протича в Българската академия на науките – в Института за фолклор, а след това в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей като негов продължител от 2010 г. насам. Ориентацията на доц. Катя Михайлова към сферата на фолклористиката започва още през студентските ѝ години в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, където завършва Славянска филология (полски език и литература) с втора специалност Руска филология. Научната ѝ биография от самото начало е свързана с полска проблематика, в съчетание с интереса ѝ към литературата и фолклора – дипломната ѝ работа е върху полската народна балада и литературните балади на Адам Мицкевич.

Контактите на доц. Катя Михайлова с Полша продължават и се разширяват през годините. Тя специализира във Варшавския университет, в Университета „Мария Кюри-Склодовска“ и в Католическия университет в Люблин. В продължение на десетилетия тя се занимава с изучаване и популяризиране на полската култура и наука в България, участва в полско-български научни проекти и фолклористични теренни проучвания в различни райони на Полша, публикува сравнително-съпоставителни студии и статии за полския фолклор и фолклора в други славянски култури, осъществява контакти с полски университетски и научни центрове по етнология, фолклористика, социология, културология и история, изнася лекционни курсове за полския и българския фолклор в български и полски университети, превежда от полски език фолклористични изследвания и художествена литература. Активната работа на доц. Катя Михайлова в задълбочаването на научните и културните връзки между Полша и България е високо оценено и признато от полската държава чрез удостояването ѝ с орден „Заслужил за полската култура“ (1998) и с втората по степен полска държавна награда, която се дава само на чужденци – Офицерски кръст на Ордена за заслуги към Република Полша (2000).

Намерила призиванието си във фолклористичната наука, доц. Катя Михайлова непрекъснато разширява и задълбочава изследователските посоки в научната си работа. Като изследовател на българската фолклорна балада тя е в авторския колектив на двутомника *Български народни балади и песни с митически и легендарни мотиви* (1993) от академичната поредица *Сборник за народни умотворения и народопис* (Кн. 60). През следващите десетилетия доц. Катя Михайлова си поставя и изпълнява голяма научна задача – изследва странстващия епически певец в славянските фолклорни култури като типология, семантика, функции и репертоар на общославянска основа и в широк хронологичен обхват. След многогодишна теренна и архивна работа в различни

славянски страни, съчетана с модерна теоретична интерпретация, през 2006 г. се появява нейният капитален труд *Странстващият сляп певец просяк във фолклорната култура на славяните*¹.

В многобройни свои публикации доц. Катя Михайлова задълбочено изследва и т.нар. фолклорно християнство, фолклорната интерпретация на библейски сюжети, светци, сакралност, календарна обредност върху материал от различни славянски култури. От 90-те години на ХХ в. до днес изследователката е отдадена на още една обемна научна задача, осъществена в екипно сътрудничество – етноложко проучване на български общности в чужбина – в Чехия и Словакия, както и в страни от Западна Европа и Северна Америка.

Заслужава да се отбележи и значимото присъствие на доц. Катя Михайлова в редакционни колегии на академични списания в България, Полша, Словакия, Украйна. Неизброими са международните ѝ колегиални контакти като активен член на научни организации, комитети, комисии, съвети.

И като авторски състав, и като многопосочност и дълбочина на научната проблематика сборникът *Странстващи идеи по пътищата на хуманитаристиката. Изследвания по фолклористика, културна антропология и славистика в чест на доц. д-р Катя Михайлова* дава добра представа както за търсенията на изследователката, така и за нейното място в българската и в международната наука. В изданието участват учени от различни области на хуманитаристиката от 50 изследователски института и департамента на университети в България и чужбина, с които тя е работила или си е сътрудничила. Тези колеги, които имаха желание да поздравят доц. Катя Михайлова, но не успяха да се включат с текстове, съставят *Tabula Gratulatoria* в края на втория том. Сборникът съдържа 81 статии на 10 езика, тъй като всеки автор е публикуван на оригиналния си език с резюме на английски език. Текстовете са групирани в 14 тематични раздела, които в голямата си част отразяват областите на изследователски интерес на доц. Катя Михайлова.

В началото на двутомника Наталия Рашкова прави преглед на творческия път на доц. Михайлова. Тя проследява основни моменти в нейното формиране и постепенното ѝ изграждане като изтъкнат фолклорист, културен антрополог и славист. Авторката се спира върху по-важните области на нейния изследователски интерес и научни приноси.

Първият раздел на сборника задава една по-обща перспектива към проблематиката за фолклора като знание, като начин на виждане

¹ Катя Михайлова. *Странстващият сляп певец просяк във фолклорната култура на славяните*. София: Аб Издателско ателие, 2006, 527 стр. ISBN 954-737-615-2978-954-737-615-1.

на света и интерпретация на историята. Разделът е озаглавен „История, колективна памет, фолклор“ и текстовете в него очертават широк изследователски хоризонт – като се тръгне от отношението фолклор-история в Средновековието и се стигне до наши дни. Следващите два раздела, които са и по-обемни и включват повече статии, навлизат още по-дълбоко и по-детайлно в конструирането на фолклора като знание и като образност. Така още заглавието на раздела „Мит, архетип, фолклорен текст“ подсказва, че тук са обединени текстове, които отвеждат към митологичните пластове във фолклорното творчество, докато статиите от следващия раздел „Образи и символи във фолклора“ взети заедно представят широка панорама както от гледна точка на фолклорните форми, които се разглеждат, така и на дълбочината и обобщенията, които се търсят. Разделът започва, например, със статия за антропоцентризма и антропоморфизма в народната култура култура и завършва с наблюдения върху представите за бедността в южнославянските пословици.

Оттук нататък сборникът напуска, така да се каже, територията на фолклорната образност и символика и навлиза в не по-малко интересната област на фолклора и фолклорното като начин на живот, т.е. говорим за двата типа обредност – семейна и календарна, разгледани съответно в разделите „Календарна обредност и празничност“ и „Жизнен цикъл – обреди и обреден фолклор“. И тук, както и при предишните раздели, текстовете интерпретират тази проблематика многопосочно. Тя е погледната в синхронен план като разпространение или пък форми на проява, но също и в диахронен план, като се разглеждат процесите на развитие на обредността до наши дни. Естествено е, че когато имаме сборник в чест на доц. Катя Михайлова, не може да се подмине епичната проблематика. Приносите ѝ, особено по темата за слепите певци просяци в славянското културно пространство, са добре известни и много ценени. Така разделът, с който завършва първият том, е именно „Песенен фолклор, епос, изпълнителство“. Прави впечатление, че тук авторите не са много и са предимно музиколози.

Когато говорим за научното творчество на доц. Катя Михайлова, голямата тема все пак си остава религията, връзката между каноничното и фолклорното християнство, фолклорната религиозност и т.н. С това преминаваме вече към втория том на изданието в нейна чест. В него религиозната тема е застъпена доста широко, в почти половината от текстовете. Темата е представена в два раздела, които визират различни аспекти към нея. Така разделът „Народна религиозност – между канона и фолклора“ съдържа статии, които са посветени на различни форми на практикуване на религиозната вяра и връзката им с кано-

ничното, като отново това е разгледано в различни посоки – говори се и по-общо за народното християнство, и за такива прояви, например, като ритуалната храна или надгробията, а погледът на изследователите е насочен както към традиционното, така и към съвременното практикуване на вярата. Не по-малко интересен и богат на интерпретации е и другият раздел „Официална и фолклорна агиография“, който е посветен на религиозната святост. Тук отново впечатлява широтата и разнообразието от теми и гледни точки. Те обхващат и мартироложката перспектива, при това не само в православния канон, и погледа към географията на светите места, и съвременното състояние на проблема.

Следващите раздели са свързани с новите изследователски пътища, по които пое доц. Катя Михайлова, без разбира се да изоставя любовта си и към предишните теми². Тук обаче се насочваме към други области на фолклористичната работа. Тя е свързана повече със сферите на политическото, на идеологиите, на съвременните идентификационни процеси и техните посоки. Може би не е толкова известно, например, че доц. Михайлова беше сред първите колеги, които обърнаха внимание върху новите форми на фолклорна активност, които се появиха още в началото на демократичните промени в България и направи две много интересни публикации на тази тема³. И тук откриваме логика, която е сходна на предишните два раздела, посветени на религията и фолклора. Текстовете от първия раздел под надслов „Идеологии, политики, идентичности“ се спират на по-общи въпроси за идеологическата плънка на фолклора, както и на неговите идеологически употреби, докато следващият раздел „Социализъм и постсоциализъм – власт и опозиция“ разглежда тази проблематика в контекста на вече определен тип социално-политическо всекидневие, както и от гледна точка на мястото на фолклора като език и поведенческа практика в конструирането на властовите отношения.

За запознатите с научните интереси на доц. Катя Михайлова следващите раздели „Региони – специфики и идентичности“ и „Граници, миграции, културно наследство“ също не би трябвало да са изненада, тъй като тя има траен интерес към проблемите на регионалните и локални идентичности, към етничните общности – и в частност българските – в чуждоетнична среда и средствата, посредством които се

² Една от последните книжки на списание *Български фолклор*, чийто съставител е Катя Михайлова, отново е по темата за религията и религиозното в съвременната култура. *Български фолклор*, 2020, № 4 (*Християнска култура и фолклор в съвременността*).

³ Катя Михайлова. Карнавалът „Цветя за демокрацията“ на Цветница. *Български фолклор*, 1991, № 3, 72–76; Катя Михайлова. Фоторазказ за новото лице на Мавзолея. *Български фолклор*, 1993, № 4, 104–109.

поддържа и възпроизвежда тяхната идентичност. Съвсем естествено тук се добавят и новите предизвикателства при осмислянето на нашето „дигитално“ време и мястото на фолклора в него – въпроси, на които се спират авторите от раздела „Глобализация, дигитална култура и фолклор“.

Последен в сборника е разделът „Славянската фолклористика – минало, съвременност, изследователски полета“. Статиите в него представяват и един естествен завършек на това пътуване в полетата на фолклористиката и славистиката със своя поглед към различни аспекти и моменти от връзките между славянските фолклористики.

В заключение можем да обобщим, че съставителите на *Странстващи идеи по пътищата на хуманитаристиката. Изследвания по фолклористика, културна антропология и славистика в чест на доц. д-р Катя Михайлова* са предложили на хуманитаристичната колегия едно стойностно издание. То представя съвременните търсения по различни проблеми на фолклористиката, културната антропология, етнологията и славистиката в България и в други европейски страни. С богатата си тематика и интердисциплинарен характер двutomникът е насочен както към специалисти, така и към широк кръг читатели. Важно е още да се отбележи, че освен хартиен вариант, изданието има и електронен вариант със свободен достъп. Получил се е богат, многопланов, политематичен и многопластов сборник с трудове, който – няма съмнение в това – е станал такъв, защото такава е научното творчество, на което е посветен.

др Наталия Рашкова
Институт за етнология и фолклористика
с Етнографски музей, София, България
Е-пошта: natalia.rashkova.iefem@gmail.com

др Станой Станоев
Институт за етнология и фолклористика
с Етнографски музей, София, България
Е-пошта: st.stanoev@gmail.com

Примълнено: 28. 5. 2022.
Прихваћено: 15. 6. 2022.